CZU: 929.7(498.3)(0:930.2)(=512.161)″14/16″ https://doi.org/10.59295/lrr2024.12

# Imaginea domnilor Țării Moldovei în viziunea cronicarilor turci[1]

**Igor BERCU**
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
0000-0001-8227-028X

**The image of the rulers of Moldova as seen by turkish chroniclers.** The present article aims to analyze the image of rulers of Moldavia from the perspective of the Turkish chronicles, during 15th to 17th centuries. These sources represent an important study object in understanding the political and military relations between Moldavia and the Ottoman Empire. The Turkish chronicles reflect Ottoman perceptions and interpretations of Moldavian rulers, whose political and social portraits are often filtered through the lens of diplomatic, military and economic relations. The study analyzes how these chronicles describe the rulers of Moldavia, highlighting the features that marked them from Turkish perspective and the impact of these perceptions on their historical image.

**Keywords:** Turkish chroniclers, ruler, Ottoman Empire, perception, politics, Moldavian Country.

Țara Moldovei, situată la confluența intereselor marilor puteri în Sud-Estul Europei Centrale în perioada medievală, a reprezentat un punct de interes constant pentru autoritățile otomane. În decursul secolelor XV-XVII, domnitorii s-au confruntat permanent cu presiunea expansiunii Imperiului Otoman, fiind adesea nevoiți să echilibreze relațiile de subordonare față de *sultân*-i cu interesele interne și externe ale țării. Cronicile turcești, scrise de autori precum *Tursun-bei, Aşık-paşa-zade, Mehmed Neşri, Nasuh Matrakci, Mustafa Gelalzade*[2]*, Kiatib Celebi* și *Silahdar Fundikhli Mehmed aga*[3], ne oferă informații prețioase despre modul în care otomanii percepeau politica și domnitorii din Țara Moldovei.

Acestea sunt extrem de valoroase, fiind singurele surse care reflectă viziunea imperială[4] asupra țărilor vecine. Informațiile pot să fie considerate o formă de

[1] Cercetarea este realizată în cadrul subprogramului: Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova (acronim: CPCSRP, cod: 010402).

[2] *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase. vol. I. Sec. XV – mijlocul sec. XVII.* Volum întocmit de Mihail Guboglu și Mustafa Mehmet. București: Editura Academiei Române, 1966.

[3] *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase. vol. II. Sec. XVII – mijlocul sec. XVIII.* Volum întocmit de Mihail Guboglu. București: Editura Academiei Române, 1974.

[4] Viziunea imperială se referă la o concepție sau o strategie politică și geopolitică care susține extinderea puterii unui stat sau imperiu asupra unor teritorii noi, state sau popoare.

„*istorie subiectivă*”, din perspectiva unei puteri dominante, adesea caracterizată de un pragmatism militar și politic. De aceea, studiul respectivelor texte oferă nu doar o imagine a domnilor moldoveni, ci și o înțelegere a modului în care ei erau priviți prin prisma intereselor politice otomane.

Relațiile dintre Țara Moldovei și Imperiul Otoman au evoluat semnificativ de-a lungul secolelor, de la confruntări militare în anul 1420[5] până la integrarea treptată a Țării Moldovei în sfera de influență otomană. De-a lungul acestei perioade, Țara Moldovei a trecut prin mai multe etape de subordonare și interacțiuni politice complexe cu Imperiul Otoman, culminând cu un regim turco-fanariot[6] în cadrul unui context regional marcat de instabilități politice și rivalități între mari puteri.

Domnia lui Ștefan cel Mare (1457-1504) reprezintă un punct de cotitură esențial în evoluția relațiilor moldo-otomane. Deși domnitorul Țării Moldovei a fost un lider independent și a încercat să-și apere suveranitatea față de Imperiul Otoman, acesta a recunoscut treptat realitățile geopolitice ale vremii și a fost nevoit să încheie acorduri de subordonare cu otomanii. În ciuda victoriilor sale remarcabile împotriva otomanilor, cum ar fi bătălia de la Vaslui din 1475[7], Ștefan al cel Mare a fost nevoit, în final, să accepte o supunere nominală în fața puterii otomane.

Cronicarul *Aşık-paşa-zade,* descriind campania militară inițiată de otomani la 1475 contra Țării Moldovei, îl etichetează pe domn ca „*necredincios blestemat*”[8]. Afirmația reflectă o puternică dimensiune ideologică și religioasă a conflictului dintre Imperiul Otoman și Țara Moldovei, precum și natura discursului folosit de cronicarul otoman pentru a descrie inamicii imperiului.

Etichetarea lui Ștefan cel Mare drept „*necredincios blestemat*” face parte dintr-o retorică destinată să demonizeze figura conducătorului moldovean. În contextul conflictelor din secolul al XV-lea, unde religia joacă un rol important în definirea alinierilor politice și ideologice, „*necredincios*” nu este doar o acuzație religioasă, ci și o etichetă morală, care subliniază opoziția între *Islâm*-ul otoman[9] și creștinismul ortodox din Țara Moldovei. Etichetarea unui dușman ca „*necredincios*” și „*blestemat*” avea rolul de a-l stigmatiza în ochii propriilor susținători, prezentându-l ca o persoană care sfidează ordinea religioasă și morală considerată corectă de către otomani.

Campania otomană împotriva Țării Moldovei din 1475, în care Ștefan cel Mare a obținut o victorie notabilă la Vaslui, este un moment important în istoria medievală. Aceasta face parte dintr-o serie de conflicte între Țara Moldovei și Imperiul Otoman, în care Ștefan cel Mare a rezistat expansiunii otomane în regiune. În acest context, cronicarul *Aşık-paşa-zade*, apropiat de curtea otomană, folosește eticheta uzuală utilizată de cronicarii otomani pentru a sublinia opoziția dintre auto-

---

5 Tahsin Gemil. *Românii și otomanii în secolele XIV-XVI*. București: Editura Academiei Române, 1991, pp. 102-103.

6 Leonid Boico. *Principatele Române în raporturile politice internaționale. Secolul al XVIII-lea*. Iași: Junimea, 1986, p. 50.

7 Alexandru I. Gonța. Tactica și strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de lângă Vaslui. În: *Ștefan cel Mare și războaiele sale*. Volum întocmit de Constantin Rezachevici. Vol. I. București: Cartdidact, **2029**, pp. 252-268.

8 *Cronici turcești* …, p. 96.

9 Viorel Panaite. *Pace, război și comerț în Islam. Țările Române și dreptul otoman al popoarelor (secolele XV-XVII)*. București: B.I.C. ALL, 1997, pp. 62-64.

ritatea otomană și rezistența moldoveană, subliniind că Ștefan cel Mare era văzut, din perspectivă religioasă și ideologică, drept un „*necredincios*" ce trebuia înfrânt.

În Evul Mediu, conflictele nu erau doar de natură politică și militară, ci adesea erau însoțite de o retorică religioasă puternică, în care religia era folosită pentru a justifica războaiele și pentru a mobiliza populația. Termenul „*necredincios*" era folosit frecvent pentru a caracteriza dușmanii Imperiului Otoman sau ai altor entități musulmane, în special atunci când aceștia reprezentau un pericol pentru expansiunea sau stabilitatea religioasă[10]. În acest sens, „*necredincios blestemat*" subliniază nu doar o diferență religioasă, ci și o condamnare morală și spirituală a domnitorului moldovean.

Pentru Imperiul Otoman, religia islamică era nu doar un element central al identității, ci și un instrument de legitimizare a puterii. Prin urmare, orice formă de rezistență împotriva imperiului era, în viziunea otomană, nu doar o acțiune politică sau militară, ci și o sfidare a ordinii religioase impuse de autoritatea *sultân*-ului. În acest context, acuzațiile de „*necredință*" față de Ștefan cel Mare au o semnificație mult mai adâncă decât simpla opoziție politică. Cronicarul *Aşık-paşazade* face parte dintr-un curent istoriografic otoman care tinde să prezinte conducătorii moldoveni (în special pe Ștefan cel Mare) într-o lumină negativă, subliniind opoziția lor față de Imperiul Otoman.

Bătălia de la Războieni, din 26 iulie 1476, s-a încheiat cu înfrângerea lui Ștefan cel Mare și cu recunoașterea suzeranității față de *sultân*-ul Mehmed al II-lea, prin semnarea păcii între 1479-1481[11]. Descriind această luptă, cronicarul *Tursun-bei* îl numește pe domn: „*Nedemnul cel răufăcător*"[12], o denumire ce reflectă percepția otomanilor asupra domnitorului moldovean, dar și contextul tensiunilor dintre cele două entități politice.

Cronicarul curții otomane scria din perspectiva unui stat aflat în conflict direct cu Țara Moldovei. În această lumină, titlul de: „*Nedemnul*" poate fi interpretat ca o etichetă pe care otomanii o aplicau celor care se opuneau puterii lor sau care nu acceptau autoritatea *sultân*-ului. În limba turcă veche, cuvântul „*nedemn*"[13] putea însemna „*răufăcător*", „*trădător*" sau „*nelegiuit*", denumind astfel pe cineva care nu respectă legile sau ordinea impusă de o autoritate superioară.

Această titulatură reflectă nu doar percepția otomană despre Ștefan cel Mare ca un adversar periculos, dar și dorința de a-l discredita pe plan internațional, prezentându-l ca pe un rebel ce nu respectă „*dreptul divin*" al *sultân*-ului de a domni asupra acestui teritoriu. În cultura otomană, liderii care refuzau să se supună sau care își apărau teritoriile cu îndârjire erau adesea denigrați astfel, pentru a sublinia statutul de subordonare care trebuia să fie respectat de toți principii din Balcani și din jurul Imperiului Otoman.

Pe de altă parte, această etichetă nu reflectă viziunea pe care istoriografia românească și europeană o are asupra lui Ștefan cel Mare. În aceste tradiții isto-

---

10 *Ibidem*, p. 278.

11 Bogdan Murgescu. O nouă reglementare de pace moldo-otomană în 1481?. În: *Studii și articole din istorie*. 1985. Nr. 51-52, pp. 268-274.

12 *Cronici turcești …*, p. 75.

13 Cuvântul „*nedemn*" în turcă veche este „*utanç verici*".

rice, domnul este văzut ca un erou național, un domnitor înțelept și curajos care a reușit să apere Țara Moldovei de multiple invazii și să mențină independența țării sale. Astfel, „*Nedemnul cel răufăcător*" devine un termen încărcat de subiectivitate, care pune în contrast două viziuni diferite asupra aceleiași realități istorice.

De asemenea, această etichetă face parte dintr-o strategie politică mai largă a Imperiului Otoman, care încerca să descurajeze orice formă de rezistență față de expansiunea sa, prezentându-i pe liderii care luptau împotriva otomanilor ca pe niște „*nelegiuiți*". Domnitorul Ștefan cel Mare, fiind un adversar de temut, care a reușit să respingă atacurile otomane de mai multe ori și să mențină independența Țării Moldovei, era văzut ca un obstacol major în calea extinderii hotarelor de către otomani la Nord de Dunăre.

Astfel, denumirea „*Nedemnul cel răufăcător*" nu doar că reflectă punctul de vedere al autorităților otomane asupra domnului, dar subliniază și natura conflictuală a relațiilor dintre cele două state, unde, în ciuda înfrângerii de la Războieni, Ștefan cel Mare a continuat să fie un simbol al rezistenței și al luptei pentru independența Țării Moldovei. Această bătălie, deși una pierdută, nu a reușit să răstoarne voința lui Ștefan cel Mare de a apăra libertatea țării sale și, prin urmare, chiar și în fața acestei înfrângeri, el a rămas o figură de respect și admirație atât în ochii propriilor supuși, cât și în ochii creștinilor din statele vecine.

Versurile dedicate cuceririi cetăților Chilia și Cetatea Albă, din cronica *Istoria sultanului Mehmed-han, părintele cuceritor*[14], menționează despre Ștefan cel Mare: „*Moldoveanul devenise dușman, de aceea Harunul*[15] *a vrut să-l pedepsească*"[16]. Versurile citate sugerează că, în viziunea cronicarului, Ștefan cel Mare este considerat un „*dușman*" al *sultân*-ului *Bâyezîd al II-lea* din cauza opoziției sale față de expansiunea otomană în regiune.

În cronica otomană, domnul este prezentat ca un „*dușman*" al Imperiului Otoman, ceea ce reflectă percepția *sultân*-ilor și a cronicarilor lor despre înfruntările repetate între Țara Moldovei și Imperiul Otoman. Aici, termenul „*dușman*" subliniază conflictul direct între cei doi lideri, dar și dificultatea de a înfrunta un conducător puternic precum Ștefan cel Mare, care a reușit să apere cu succes teritoriile sale de invaziile otomane.

Expresia „*a vrut să-l pedepsească*" sugerează că *sultân*-ul nu doar considera că Ștefan cel Mare i-a devenit un adversar redutabil, dar și că trebuia să răspundă într-un mod drastic, pentru a păstra autoritatea otomană asupra spațiului nord-vest-pontic. În viziunea otomană, un conducător care rezista expansiunii imperiului era considerat o amenințare la adresa stabilității și controlului otoman în Balcani și în Sud-Estul Europei.

O altă expresie utilizată de cronicarul *Tursun-bei*, în legătură cu domnitorul Țării Moldovei, după cucerirea Chiliei și Cetății Albe[17], este „*căpetenie a diavolilor*

---

[14] În turcă *Tarih-i Ebu-l Sultan Mehmed-han*.

[15] Cronicarul Tursun-*bey* îl compară pe *sultân*-ul *Bâyezîd* cu califul abasid Harun-al-Rașid (766-809) sau profetul Harun (*Karun*), considerat cel mai bogat personaj din Orientul islamic.

[16] *Cronici turcești* ..., p. 96.

[17] Nicolae Iorga. *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1899, pp. 156-164.

*din Moldova*”[18]. Se repetă procedura de demonizare a domnului Țării Moldovei. Etichetarea lui drept „*căpetenie a diavolilor*” sugerează că Ștefan cel Mare era văzut ca o forță a Iadului și periculoasă, care trebuia combătută, având în vedere că acesta refuza să cedeze în fața otomanilor și își apăra cu fermitate teritoriile.

Termenul „*diavol*” are o conotație foarte puternică în cultura musulmană și în contextul unui conflict între o putere islamică și una creștină. Această descriere face parte dintr-o retorică de demonizare a inamicilor și este o practică frecventă în sursele istorice din perioada medievală, când conflictele politice și militare erau adesea prezentate ca lupte între forțele binelui și ale răului.

La momentul cuceririi acestor cetăți, care erau importante puncte strategice pentru controlul comerțului și al regiunii, Ștefan cel Mare era deja un conducător bine cunoscut pentru rezistența sa împotriva expansiunii otomane. Refuzul său de a ceda teritoriile Țării Moldovei și apărarea acestora cu succes îl făceau un „*dușman de temut*” în ochii otomanilor. *Tursun-bei,* în calitatea sa de cronicar otoman, subliniază ostilitatea între cele două părți și folosește această imagine a „*căpeteniei diavolilor*”, pentru a arăta pericolul pe care îl reprezenta Ștefan cel Mare pentru interesele Imperiului Otoman.

Această retorică nu este unică pentru cronica otomană, ci poate fi găsită și în alte surse istorice ale vremii, unde dușmanii unui stat sunt descriși în termeni extremi, pentru a justifica conflictele și acțiunile militare împotriva lor. Folosirea unor astfel de termeni servea scopurilor politice și morale ale autorităților, dar și justificării războaielor și campaniilor de cucerire.

În toamna anului 1485, Ștefan cel Mare încercă să recupereze Cetatea Albă de la otomani, însă încercarea a eșuat. Cronicarul *Tursun-bei* susține că domnul, pentru a realiza acest deziderat, a folosit „*viclenia și înșelăciunea*”[19]. Aceasta reflectă percepția turcilor asupra unui comportament considerat necinstit sau imoral, adesea disprețuit în cadrul războaielor din Orientul Mijlociu și din zona Balcanilor, unde strategia militară era, de obicei, directă și bazată pe un cod de onoare.

Din perspectiva otomană, afirmația cronicarului poate indica o nemulțumire față de abordările care se abăteau de la ceea ce era considerat corect sau onest. În cultura otomană, înșelăciunea în război era o practică destul de des întâlnită, însă aceasta era utilizată doar de către conducători și *pâșa*-le de mare calibru pentru a obține un avantaj tactic pe câmpul de luptă. Faptul că *Tursun-bei* menționează acest aspect în cazul unei simple cetăți, poate sugera o reacție critică față de o tactică care ar fi fost privită ca fiind mai puțin nobilă sau demnă de un lider puternic.

Recucerirea Chiliei de către domnitorul Țării Moldovei ar fi fost văzută nu doar ca un act de război, ci și ca o dispută între puterea otomană și voința lui Ștefan cel Mare. În contextul acestei relații complexe, termenul de „*viclenie*” ar putea semnala o disprețuire a strategiei folosite de domnitorul moldovean, în contrast cu abordările mai directe și mai raționale ce caracterizau, în viziunea turcilor, strategia otomană.

[18] *Cronici turcești …*, p. 77.
[19] *Ibidem*, p. 78.

La rândul său, *Mehmed Neșri,* referindu-se la campania otomană împotriva Țării Moldovei din 1475, îl numește pe Ștefan cel Mare „*afurisit*” și „*ghiaur*”[20]. Cuvântul „*afurisit*” provine din limba greacă („*aphorizo*”) și se referă la o persoană care a fost excomunicată sau care este supusă unei blestemări religioase. În contextul acestei afirmații, cronicarul *Mehmed Neșri* folosește termenul pentru a-l discredita pe Ștefan cel Mare din punct de vedere religios. Deși domnul era un mare protector al Bisericii Ortodoxe și un apărător al creștinismului în fața expansiunii otomane, pentru turci, el era un opozant al autorității otomane și al *Islâm*-ului. Astfel, etichetarea lui ca „*afurisit*” poate reflecta nu doar un conflict religios, dar și o încercare de a-l pune într-o lumină negativă în ochii propriei populații și ai lumii musulmane, sugerând că Ștefan cel Mare era blestemat sau aflat în afacerea unui conflict religios cu Imperiul Otoman.

Termenul „*ghiaur*” (din arabă „*kâfir*”), folosit de *Mehmed Neșri,* este un cuvânt cu o conotație profund negativă în lumea musulmană. Acesta desemnează, în mod general, o persoană care nu este musulmană, fiind utilizat în mod special pentru a desemna necredincioșii, adică persoanele care nu urmează *Islâm*-ul. În contextul acestui război între Imperiul Otoman și Țara Moldovei, folosirea termenului „*ghiaur*” pentru Ștefan cel Mare nu face decât să sublinieze opoziția religioasă și ideologică între cele două părți. În viziunea otomană, un „*ghiaur*” era considerat un inamic al *Islâm*-ului, iar această etichetă pusă lui Ștefan cel Mare ar putea reflecta disprețul față de rezistența pe care o opunea domnitorul moldovean în fața expansiunii otomane.

Este important de subliniat că astfel de apelative erau și forme de propagandă menite să influențeze opinia publică. În lumea otomană, puterea religioasă și politică erau profund interconectate, iar folosirea termenilor „*afurisit*” și „*ghiaur*” nu era doar un mod de a-l discredita pe Ștefan cel Mare ca lider militar, ci și de a sublinia disprețul față de autoritatea sa religioasă și de a întări ideea că otomanilor li se opuneau inamici care erau văzuți ca fiind „*necredincioși*”.

Prezintă interes afirmația cronicarului turc, care susține: „*Cel căruia îi zicem Kara-Bogdan-oglu este acel ghiaur care, luptîndu-se cu sultanul Mehmed, își salvase capul. De asemenea el, împrăștiind multe oști, îl slăbise pe Eflak-oglu. De asemenea, el călcase pe craiul ungurului și îl înfrânse pe Suleiman-bei. Răutățile acestuia sînt fără sfîrșit*”[21]. Afirmația lui *Mehmed Neșri* este o sursă istorică valoroasă și expresivă, care reflectă perspectiva otomană asupra lui Ștefan cel Mare. Se conturează un portret eroic**,** dar dușmănos, al unui domnitor român – un „*ghiaur*” redutabil care a rezistat puterii otomane, a învins comandanți importanți și a afectat echilibrul de putere în regiune. Deși termenii sunt ostili, tonul implică o anumită recunoaștere a valorii militare a acestui lider a lumii creștine la acel moment.

Ca și predecesorii săi, *Mehmed Neșri* concluzionează că domnitorul Țării Moldovei: „*Era un ghiaur trufaș (mutekebbir) și nenorocit și țăran (horyat)*”[22]. „*Trufaș*” (*mutekebbir*) este un adjectiv arab care înseamnă „*mândru*”, „*arogant*” sau „*trufaș*”, având o conotație negativă. Acesta sugerează că domnitorul moldovean era văzut

[20] *Ibidem*, p. 127.
[21] *Ibidem*, p. 133.
[22] *Ibidem*, pp. 133-134.

de cronicar ca o figură care se comporta cu orgoliu și dispreț față de autoritatea otomană, ceea ce, în contextul unui conducător care nu s-ar fi supus Imperiului Otoman, este considerat un defect major. În mod implicit, *Mehmed Neșri* poate sugera că domnitorul moldovean ar fi fost prea ambițios sau prea independent, ceea ce era privit ca o formă de nerecunoaștere a supremației otomane. Folosirea cuvântului „*nenorocit*" adaugă o dimensiune de dispreț complet. Cronicarul turc nu doar îl dezaprobă pe domnitorul moldovean pentru trufia sa, dar îl consideră și un om condamnat la o soartă proastă, fie din punct de vedere personal, fie din punct de vedere politic. Aceasta este o sentință extrem de negativă, care sugerează că, din perspectiva otomană, domnitorul Țării Moldovei merita, în mod firesc, să sufere sau să fie înfrânt din cauza comportamentului său. Constatarea de „*horyat*" este un cuvânt turcesc care înseamnă „*țăran*" sau „*om de rând*" și are o conotație peiorativă atunci când este folosit pentru a desemna un conducător. Prin această afirmație, *Mehmed Neșri* sugerează că domnitorul Țării Moldovei era, din punct de vedere social, inferior sau provenea dintr-o clasă joasă. Este posibil ca acest termen să fie folosit pentru a minimaliza statutul acestuia, disprețuind originile sale sau stilul de conducere perceput ca fiind rudimentar, lipsit de rafinamentul unei autorități „*adevărate*", în viziunea otomană.

În mod clar, aceste etichete sunt menite să sublinieze contrastul între autoritatea otomană, văzută ca supremă și civilizată, și acești conducători locali, care, în ochii cronicarilor otomani, erau adesea priviți ca fiind inferiori din punct de vedere social, religios și politic. Acest tip de limbaj face parte dintr-o narațiune mai largă a consolidării puterii Imperiului Otoman în regiune, unde domnitorii valahi și moldoveni erau adesea descriși ca fiind „*barbari*" sau „*neajutorați*" în fața forței otomane. Afirmația lui *Mehmed Neșri*, deși severă și peiorativă, este caracteristică unui discurs otoman care viza subminarea autorității și legitimității domnitorilor din regiunile cucerite sau aflate sub presiune otomană. Este o încercare de a discredita o figură politică și militară, într-o perioadă în care conflictele și alianțele dintre diversele puteri din Balcani erau extrem de complexe.

Descriind expediția lui *Suleymân* I întreprinsă în 1538 împotriva Țării Moldovei, cronicarul *Nasuh Matrakci*, în momentul în care face trimitere la Petru Rareș, folosește afirmația: „*Acel blestemat fără credință ...*"[23], iar pe oamenii acestuia „*frați întru diavolul*"[24]. Termenul „*blestemat*" are o conotație foarte puternică, sugerând o condamnare morală severă. În acest context, *Nasuh Matrakci* nu se limitează doar la a-l condamna pe Petru Rareș din punct de vedere politic, ci îl acuză și de o „*păcătoșenie*" morală și religioasă. Aceasta este o formă de discreditare completă a autorității domnitorului moldovean, atribuindu-i o natură fundamental „*perversă*". „*Fără credință*" este o acuzație directă de trădare religioasă, care se referă la faptul că Petru Rareș nu respecta autoritatea religioasă otomană, în special în contextul în care Imperiul Otoman era un stat musulman și lupta împotriva unui domnitor creștin. Această exprimare sugerează că Petru Rareș nu doar că era un inamic politic, dar și unul care era considerat a fi lipsit de orice formă de loialitate religioasă.

[23] *Ibidem*, p. 228.
[24] *Ibidem*.

Expresia poate implica, de asemenea, o trădare față de „*credința adevărată*" în viziunea otomană, reprezentată de *Islâm*, în contrast cu creștinismul lui Petru Rareș. „*Frați întru diavolul*" ar putea însemna o asociere cu inamicii Imperiului Otoman și ai *Islâm*-ului, ceea ce îi face pe susținătorii lui Petru Rareș nu doar trădători, ci și „*necurați*", inamicii „*adevărului*" în viziunea otomană.

Etichetarea lui Petru Rareș drept „*blestemat fără credință*" și a susținătorilor săi drept „*frați întru diavolul*" demonstrează intenția de a-l face pe acesta un inamic al „*ordinului divin*" și al „*păcii religioase*" în viziunea otomană, ceea ce justifică, în ochii cronicarilor, o expediție militară de pedepse. Făcându-l pe Petru Rareș „*blestemat*" și „*necredincios*", cronicarul turc pune în mod indirect sub semnul întrebării legitimitatea acestuia ca conducător al Țării Moldovei și îl prezintă ca pe un „*pericol*" care merita să fie înfrânt.

Pierderea tronului de către Petru Rareș s-a soldat cu numirea la domnie a lui „*Cetne (Ștefan Lăcustă) voievod care era mulazim la Poarta fericirii*"[25]. Termenul „*mulazim*" provine din limba arabă și turcă și înseamnă „*slujitor*", „*asistent*" sau „*apropiat*" al unei persoane importante**,** în acest caz, al *sultân*-ului. De fapt, în cazul lui Ștefan Lăcustă, acesta avea statut de ostatec. Această afirmație surprinde perfect transformarea raportului dintre Țara Moldovei și Imperiul Otoman în secolul al XVI-lea: de la o autonomie relativă, sub domni puternici ca Ștefan cel Mare sau chiar Petru Rareș, către o dependență politică profundă**,** în care domnitorii erau aleși și susținuți nu pentru meritele lor interne, ci pentru fidelitatea față de Poartă**.** Ștefan Lăcustă, „*mulazim la Poarta fericirii*", nu este doar un personaj istoric, ci simbolul unei epoci de tranziție, în care domnia nu mai era doar expresia voinței boierimii sau a poporului, ci rezultatul voinței *sultân*-ului.

Campania otomană împotriva Țării Moldovei din anul 1538 a fost consemnată și de cronicarul *Mustafa Gelalzade.* Domnul este numit: „*Hainul Petru …*"[26], care nu a putut ține piept oștilor otomane și a fost nevoit să se retragă peste graniță, lăsând țara pradă cuceritorilor. Folosirea termenului „*hain*" — cu sensul de „trădător" sau „răzvrătit" — sugerează o condamnare morală și politică a comportamentului domnitorului moldovean Petru Rareș, care, în ochii otomani, a încălcat alianțele sau obligațiile față de Poartă. Acest mod de a-l descrie pe domnitor indică o schimbare subtilă, dar semnificativă, în percepția instituției domniei moldovenești de către sursele turcești. Dacă în primele decenii de confruntări otomano-moldovenești cronicarii turci foloseau etichete religioase dure, precum „*necredincios blestemat*" – accentuând diferența de credință și justificând astfel cucerirea în termeni religioși –, în cazul lui Petru Rareș se remarcă o trecere către un limbaj politic. Termenul „*hain*" implică mai puțin condamnarea religioasă și mai mult o evaluare politică a loialității față de *sultân*. Această tranziție ne permite să susținem că, în decursul a aproximativ o jumătate de secol, percepția otomană asupra domnitorilor moldoveni a evoluat: de la o imagine a dușmanului religios către cea a vasalului infidel, a cărui nesupunere trebuie pedepsită nu doar din motive spirituale, ci și pentru reafirmarea autorității imperiale.

[25] *Ibidem*, p. 228.
[26] *Ibidem*, p. 269.

Aceeași percepție de „*voievod hain al Moldovei*”[27] sau „*ghiaur*” o întâlnim la cronicarul *Mustafa Selaniki,* care continuă tradiția narativă a istoriografiei otomane de a portretiza domnitorii moldoveni în termeni depreciativi, mai ales atunci când aceștia sfidează autoritatea Sublimei Porți. Această abordare reflectă percepția instabilității loialității Țării Moldovei față de Imperiul Otoman și oferă justificări ideologice pentru intervențiile militare în spațiul românesc situat la Nord de Dunăre. Cronicarul *Mustafa Selaniki,* asemenea lui *Mustafa Gelalzade,* nu se limitează la relatarea faptelor, ci le încadrează într-o narațiune care consolidează imaginea *sultân*-ului ca apărător al ordinii și al *Islâm*-ului, în timp ce domnitorul moldovean apare ca un factor destabilizator, un personaj care trădează așteptările politice și religioase impuse de suzeranitate.

Implicarea activă a domnitorilor Țării Moldovei în expedițiile otomane îndreptate împotriva Regatului Poloniei, precum și a altor inamici ai Porții este reflectată și în cronicile turcești. Atitudinea cronicarilor față de domnitori, în aceste contexte, este mult mai favorabilă. Cronicarul *Kiatib Celebi*, referindu-se la procesul de încheiere a păcii între Imperiul Otoman și Polonia din 1623[28], susține că: „*Voievodul Moldovei, Radu, era unul dintre beizadelele renumite ale emirilor Moldovei*”[29], o formulare care nu doar că evidențiază legăturile strânse ale domnitorului cu Poarta Otomană, dar și îl plasează într-o lumină favorabilă, ca un lider respectat și valoros pentru Imperiul Otoman. În această formulare, termenul „*beizadele*” se referă la statutul său de lider al unui principat sub suzeranitatea otomană, iar menționarea sa ca „*renumit*” subliniază autoritatea și influența pe care o avea în cadrul relațiilor politice otomane.

Această perspectivă pozitivă asupra domnitorilor moldoveni nu era limitată doar la Radu, ci se regăsește și în alte relatări istorice ale aceleiași perioade, unde figura domnitorului era asociată cu realizările politice și militare în cadrul alianței cu Imperiul Otoman. De asemenea, aceste cronicii reflectă o viziune în care domnitorii Țării Moldovei sunt considerați colaboratori ai Porții, și nu doar vasali, cu un rol activ în consolidarea puterii otomane în fața dușmanilor comuni, precum Polonia, Habsburgii și alte puteri centrale europene.

Atitudinea favorabilă a cronicarilor turcești față de domnitorii Țării Moldovei sugerează o recunoaștere a contribuțiilor lor militare și politice în conflictele regionale și internaționale ale vremii. De asemenea, se poate observa o diferențiere față de alte surse istorice externe, care aveau o perspectivă mai critică asupra domnitorilor moldoveni, acuzându-i de instabilitate politică sau trădări în fața unor conflicte interne. În acest sens, cronica otomană devine o sursă importantă pentru înțelegerea complexității relațiilor dintre Țara Moldovei și Imperiul Otoman, dar și a imaginii pe care acești domnitori o aveau în ochii contemporanilor lor turci.

Retorica negativă a cronicarilor turci față de domnitorii Țării Moldovei, în contextul răscoalelor împotriva autorității Porții în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a persistat și s-a intensificat, reflectând o încercare de a discredita orice

[27] *Ibidem*, p. 362.
[28] *Documente turcești privind istoria României.* Vol. I, 1455-1774, întocmit de Mustafa A. Mehmed. București: Editura Academiei, 1975, pp. 151-154.
[29] *Cronici turcești ..., vol. II,* p. 86.

formă de rezistență față de Imperiul Otoman. Un exemplu elocvent al acestui tip de retorică îl constituie portretizarea domnitorului Constantin Șerban de către *Silahdar Fundikhli Mehmed aga*, care îl numește „*afurisitul fără de lege*”[30].

Această denumire, „*afurisitul fără de lege*”, nu este doar o simplă insultă, ci reprezintă un semnal al comportamentului considerat inacceptabil și subversiv în raport cu autoritatea supremă a Imperiului Otoman. Este o acuză de ilegalitate, care subliniază nu doar încălcarea normelor politice impuse de către Imperiul Otoman, ci și ignorarea legilor divine și morale care erau văzute ca fiind fundamentale în ordinea statală otomană.

O apreciere ostilă este oferită de *Silahdar Fundikhli Mehmed aga* și domnitorului Ștefan Petriceicu, numindu-l „*netrebnicul*”[31], în momentul în care acesta s-a răzvrătit împotriva Porții și a fost reinstalat pe tronul Țării Moldovei. Termenul „*netrebnicul*” reflectă nu doar disprețul personal al cronicarului turc, ci și un mesaj politic clar, în contextul tensiunilor dintre Imperiul Otoman și Țara Moldovei. Această etichetă, „*netrebnicul*”, nu este o simplă insultă, ci un semn al condamnării severe a acțiunilor lui Ștefan Petriceicu, care, prin răscoala sa împotriva autorității Porții, a subminat stabilitatea și ordinea, impuse de Imperiul Otoman în regiune.

De asemenea, eticheta „*netrebnicul*” sugerează că răzvrătirea lui Ștefan Petriceicu nu era percepută doar ca o rebeliune politică, ci și ca o acțiune dezordonată, lipsită de orice rațiune sau fundament moral. În viziunea cronicarului turc, un astfel de comportament nu doar că era neprincipial, dar și periculos, amenințând stabilitatea nu doar a Țării Moldovei, ci și a întregii structuri politice și religioase a Imperiului Otoman.

Prin utilizarea unui astfel de limbaj, *Silahdar Fundikhli Mehmed aga* construia o imagine negativă a lui Ștefan Petriceicu, reducându-l la un personaj fără valoare, care merita disprețul și condamnarea. Această retorică reflectă, de fapt, strategia Imperiului Otoman de a descuraja orice formă de contestare a autorității sale, prin demonizarea celor care se opuneau regimului și prin consolidarea unei imagini de trădători ai ordinii stabilite.

În concluzie, retorica, de regulă, negativă, utilizată de cronicarii turci față de domnitorii Țării Moldovei reflectă profunditatea mecanismelor de legitimizare a autorității Imperiului Otoman. Prin intermediul acestor insulte și condamnări, cronicarii turci nu doar că respingeau actele de rezistență și nesupunere, dar și contribuiau la consolidarea imaginii unui regim otoman nepătruns de subminări externe. Aceste aprecieri ostile aveau rolul de a stigmatiza orice formă de rezistență și de a reafirma supremația Porții asupra Țării Moldovei, transformându-i pe liderii rebeli în personaje de dispreț, lipsite de orice valoare politică și morală. Astfel, retorica negativă a cronicarilor turci, deși vizându-i pe domnitorii moldoveni, servea, până la urmă, scopurilor Imperiului Otoman de a menține ordinea și autoritatea în regiune.

[30] *Ibidem*, p. 304.
[31] *Ibidem*, p. 345.